

DİJİTAL İLETİŞİMİN KÜRESEL BOYUTTA KÜLTÜREL MELEZLEŞMEYE ETKİŐİ

Öğr. Gör. Serpil SAMUR¹

ÖZET

SanayileŐme ve modernizm ile birlikte sosyal bilimlerin tartışma konularından biri de kùltürdür. Özellikle günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile iletişim biliminde de önemli bir çalışma alanı haline gelen kùltür, pek çok açıdan değerlendirilmektedir. Makalenin konusu dijital iletişim ve kùltür bağlamında konumlandırılmıŐtır. Kùltür, bir toplumun bireyleri tarafından paylaŐılan ve birbirine aktarılan maddi-manevi oluŐumların yanında; bilgi, tavır ve davranış kalıplarının tamamını içermektedir. Son yıllarda dijital iletişim ve yeni medya kavramları artık günlük yaŐantımızın önemli bir parçası olarak görùlmektedir. Toplum içinde dijital iletişimin etkisi her alanda görùlmektedir. Dijital iletişim, geleneksel medyada olduğu gibi kùltür, ekonomi, siyaset ve iletişim pratiklerini değer değiŐtirmeye devam etmektedir. Ancak dijital iletişimin, geleneksel medyaya oranla değer değiŐtirme gücü çok daha yüksektir. Küreselleşen dünyada medyanın küresel gücü artmış ve medya, ulusal boyuttan çok uluslu medya Őirketlerine doğru geliŐmektedir. Dijital iletişim kanallarının küresel boyuttaki bu önlenemez değerini, yerel kùltürel yapı üzerinde hasara neden olmaktadır. Bu durum toplumsal kùltürün homojen yapısını gün geçtikçe bozmaya, değer değiŐtirmeye devam etmektedir. Makale, kùltürel küreselleşmeye koŐut olarak dijital iletişimin küresel boyuttaki etki gücü sonucunda, yerel kùltürün melezeŐmesine yönelik bir tartışma açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital İletişim, Küreselleşme, Kùltür, Kùltürel Küreselleşme, Kùltürel MelezeŐme.

¹ Ankara Üniversitesi, Türkçe ve Yabancı Dil Uyg. Araştırma Merk., ORCID No: 0000-0003-3685-0181, samur@ankara.edu.tr.

Araştırma Makalesi/Research Article–GeliŐ Tarihi/Received:24/01/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 27/04/2021

ABSTRACT

Culture is one of the topics of discussion of social sciences along with industrialization and modernism. Culture, which has become an important field of study in communication science, especially with the spread of mass media today, is evaluated from many angles. The subject of the article is positioned in the context of digital communication and culture. Culture, besides the material-spiritual formations shared by the members of a society and transferred to each other; It contains all of the information, attitude and behavior patterns. In recent years, digital communication and new media concepts are now seen as an important part of our daily lives. The effect of digital communication in society is seen in all field. Digital communication continues to change the practices of culture, economy, politics and communication, as in traditional media. However, digital communication has much more power to change than traditional media. In the globalizing world, the global power of the media has increased and the media is developing from the national dimension to multinational media companies. This unavoidable global change of digital communication channels damage to the local cultural structure. This situation continues to disrupt and change the homogeneous structure of social culture day by day. The article opens a debate about the hybridization of local culture as a result of the global impact of digital communication in parallel with cultural globalization.

Keywords: Digital Communication, Globalization, Culture, Cultural Globalization, Cultural Hybridization.

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlık, biyolojik evrim sürecinde geçirdiği değişimlerle beraber dünya hayatına adapte olmaya çabalamıştır. Başlarda sadece çevresel tehditlere karşı varlığını sürdürebilmek için birtakım yaşamsal formlar oluştururken, zaman geçtikçe bu durum şekillenmiş ve toplumsal anlamda daha karmaşık olan diğer formları meydana getirmiştir. Günümüzde teknoloji alanında yaşanan gelişmeler çok hızlı bir şekilde ilerlemektedir. Bunun bir etkisi olarak kültür; yayılım hızındaki inanılmaz gelişme ve etkinliğindeki artış ile yüz yüze diyalog kurmanın da engellerini ortadan kaldırır. Böylece iletişimdeki sınırlamalar giderilmiş olur. Zaman ve mekân algısının yeniden tanımlandığı bu etkileşim ve değişim sürecinin dışında olmak gün geçtikçe zorlaşmakta, hatta imkânsız hâle gelmektedir.

Kültür kavramı çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlansa da tümünü bir araya getirdiğimizde en kapsamlı ifade; “toplumun kendine özgü yaşayış ve davranış tarzı, sanatı, ahlakı, inançları örf ve adetleri, kendi tarihi içerisinde meydana getirdiği, yaşayarak sahip olduğu ve günün şartları ile uyumlu değerler, inançlar, tutum, davranış ve alışkanlıklar bütünü” olarak karşımıza çıkar (Glazer, 2005; Kafesoğlu, 1988; Kayaalp, 2002; Tanrıku, 2014; Topçu, 1961). Zaman içerisinde bu karmaşık yapı, kültür, felsefeden dile, ekonomiden siyasete var olan tüm alanları kapsamı altına alır. Sonuçta, farklı kültürlerin bir araya gelmesini ve tek bir kültürden çok kültürlü bir yapının var olmasına olanak tanır (Selçuk, 2017).

Kültürün toplumlar üzerindeki etkisini anlamak amacıyla en başta tümüyle insanı, daha sonra evrensellik, yerellik, ulusallık ve çok-kültürlülük bağlamlarını ele almak gerekir. Evrensel kültür, insan eliyle oluşturulan tüm değerleri içerir. Ulusal kültür, bir ulusun diğer uluslardan farkını ortaya çıkaran gelenekleri, davranışları veya imgesel özellikleridir. Yerel kültür ise, belli bir zamanda aynı bölgede yaşayan insan grubuna ait değerler bütünüdür. Bütün kültürlerin bir arada bulunması sonucunda ise çok kültürlülük meydana gelir. Çok kültürlülük, her grubun yaşama tarzının bir kültür olduğunu ve her bir grubun kültür olmak bakımından eşit olduğu anlayışına sebep olur (İyi, 2003). McLuhan'a göre medya alanındaki tarihsel ve teknolojik ilerlemeler, diğer kültür alanlarıyla aracısız biçimde ilişkilidir (Stevenson, 2008: Akt. Çaycı ve Karagülle, 2016).

Kültürün melezleşmesinde küreselleşme, iletişim ve medya teknolojileri önemli bir konuma sahiptir. Gelişen ve melezleşen iletişim ve medya teknolojileri, kültürü ve kültüre ait kimlikleri tekrar şekillendirerek, melezleştirici bir tesir oluşturur. Küreselleşme sürecinde yaşanan bu gelişmelerle birlikte modern sonrası toplumlar, farklılıkları, parçalanmaları ve etnik çeşitlilikleri ile melez kültür biçimini alır. Kapitalist düşünce içinde küreselleşmekte olan kültürler, melez kültürler üzerinde yeniden düşünmeyi bir gereklilik haline getirerek ulus kültürleri etkiler (Çaycı ve Karagülle, 2016). Kültürlerin, insanları yönetme yaklaşımları üzerinde önemli bir etkisi bulunur. Bu sebeple kültürel farklılıklar, yönetim uygulamalarındaki farklılıkların da bir sonucudur denilebilir (Göktaş ve Kalem, 2019).

Kültür ürünlerinin küresel ortamda yayılması aynı zamanda belli bir standardın da sağlanması ihtiyacını doğurur. Bu standartlaştırma, farklılıkların oluşumu ile açığa çıkan kültürel emperyalizm ile meydana gelir. Kültürel emperyalizm, ekonomik ve siyasi güçlerin de yardımıyla batı kültürünün başka uluslara dayatılmasına neden olan bir ideolojidir. Burada, çeşitli kültürlerin tüketim alışkanlıklarından faydalanılarak, diğer kültürler etki altına alınır ve kendi kültürlerine benzetilmesi amacıyla medya, bir araç olarak kullanılır (Schiller, 1976). Medya, bir bilgi edinme ve kültür aktarma aracıdır, bu formu ile beraber kültürün piyasa mantığı içerisinde tüketilmesine yardımcı olur. Medya aracılığı ile kısalan mesafeler ve hızlı bir akışta olan bilgi, zaman ve mekân anlayışını aşındırır (Çapçioğlu, 2008). Twitter, Facebook, Youtube gibi kullanımı yaygınlaşan kitle iletişim araçları ve sosyal medya uygulamaları, küresel kültürel akışını ve Batı tipi kültürel değişimin taşıyıcıları olarak karşımıza çıkar. Dünya üzerinde çeşitli bölgelerde özgün biçimler geliştiren kültürleri etkileşime açık duruma getiren küreselleşme süreci, toplumların kendi kaynakları dışındaki farklı formları kabul etmesini ve özümsemesini sağlar (Ölçekçi, 2020).

Küresel süreçlerin gün geçtikçe hızlanması ile birlikte dünya aslında daha ufak bir yer hâline gelerek insanlar, mekânlar arasındaki uzaklık kısalmakta ve herhangi bir zamanda gerçekleşen herhangi bir durumun etkilerinin hissedilmesi, kısa sürede ve konumdan bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Yaşanan bütün durumların bir sonucu olarak da zaman-mekân sıkışması ortaya çıkar (Harvey, 1999: Akt. Çapçioğlu, 2008).

Bu çalışma ile birlikte kültür kavramı başlangıç alınarak, küreselleşme ile hızlanan bir kavram olarak kültürel melezlik (hibritleşme) kavramı incelenecektir. Bu doğrultuda, kültür, küreselleşme, melezlik kavramları ve birbirleri ile olan etkileşimleri, benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulacaktır.

1. DİJİTAL İLETİŞİM

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan iletişim süreci, dijitalleşme, mobilite, küreselleşme, yakınsama ve etkileşim gibi ifadelerle işlevselliği daha yüksek bir noktaya ulaştı. Bilgisayar ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla iletişimde içerik, araç ve haberleşme alanlarında ciddi değişimler yaşanırken; sosyo-kültürel değişiklikler de beraberinde geldi. Geriye dönüp bakıldığında, dijital çağda yaşanan gelişmeler her ne kadar tüm alanların etkilenmesine sebep olsa da en fazla etkilenenin iletişim araçları ve medya olduğu açıkça görülmektedir (Ölçekçi, 2020). İletişim formlarının hiç olmadığı kadar hızlı bir değişim içine girdiği bir gerçektir.

Üretim biçiminden iş ve meslek tanımlarına kadar değişimin kaçınılmaz olduğu, insanların düşünme biçimlerinden yaşam tercihlerine kadar her alanı kapsayan toplumsal ve kültürel yapı dönüşüme uğradı. Dijitalleşmenin artan etkisi “ağ toplumu”na dönüşümünü ortaya çıkardı (Castells, 2010). Bu durum bizlere, iletişim ağlarının etkisiyle sosyal altyapıda değişimin meydana geldiğini açıklar (Ölçekçi, 2020).

Uydu yayıncılığının başlaması, telekomünikasyon sektörünün genişlemesi ve bilişim teknolojisinin yayılması ile medya, zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldırmaya başladı. Uygarlık tarihi incelendiğinde, ilkel toplumdaki tarım toplumuna; tarım toplumundan sanayi toplumuna ve nihayet sanayi toplumundan da bilgi toplumuna geçildi. Yaşanan değişimler, sosyo-ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda büyük değişimlere sebep olarak sanayi toplumundan bilgi toplumuna olan son geçişte, iletişim ve medyanın da önemi iyice arttı. 19. yüzyılın sonlarında küresel iletişim şebekelerinin düzenlenmesi ile birlikte bir süreç başlatılarak (Thompson, 2008), yirminci yüzyılın ortasına gelindiğinde bu süreç hızla ilerledi ve küresel boyuta ulaştı (Çetinkaya, 2014). Bu sayede, dünyayı küçük bir “elektronik köy” hâline getiren ve oldukça hızlı olan yeni teknolojilere dayanan toplum yapısı ortaya çıktı (Bozkurt, 2000: Akt. Güçdemir, 2002).

20. yüzyılın sonlarında dijital teknolojinin gelişmesi ile etkileri artarak çoğalan bir dönüşüm süreci başladı ve “Enformasyon Toplumu”²na geçiş sağlandı. Daniel Bell (1976), sanayi sonrası oluşan bilgi toplumunun temelinde enformasyona dayandığını belirtir. Bunun yanı sıra, bilgisayar ve iletişim teknolojisinin enformasyon, bilgi ve teknoloji üretimini arttıracaklarını bildiren Masuda (1990), “Bilgisayar destekli teknolojinin sonucu olarak Enformasyon Çağı, endüstri devriminden daha büyük bir toplumsal dönüşüme neden olacaktır.” demiştir.

İletişimin dijitalleşmesi, mobil teknolojinin gelişmesi ile toplumlar ve kültürler arasındaki etkileşim yoğunlaşmaya, kişiler ve toplumlar arasında yeni bir tartışma ortamı oluşmaya başladı (Tanrıöver ve Kirli, 2015). Dijital teknolojilerde yaygınlaşmanın yaşanması, enformasyon üzerindeki birçok gücün etkisinin ortadan kaybolabileceğinin bir göstergesidir. Yoğunlaşan bu etkileşim sonucunda ise insanlar, yaşamlarında denememiş oldukları kültürlerin etkisine daha açık hâle gelerek kendi sınırlarını aşmaya başladılar. Günümüzde kültürlerin birbirleriyle olan etkileşiminden başlayan dijital iletişim teknolojisi, kültürel melezleşme sürecinde de oldukça önemli bir konuma sahiptir (Çaycı ve Karagülle, 2016).

² “Bilgi Toplumu” da denilen bu dönemin özelliği, maddi ürünlerin üretimine dayalı bir sistemden enformasyonu merkez alan bir sisteme doğru toplumun dönüşümü olmasıdır.

Hayatın her alanında kullanılan bilgi dijitalleşmiştir ve bunun sonucunda enformasyon üretimi geçmiş dönemler ile kıyaslanamayacak oranda artış göstermiştir. Böylelikle toplumların bilgiyi üretme, iletme, erişme ve depolama biçimleri de dijitalleşmiştir. Bu sayede radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel medya araçları, tek bir araç üzerinden erişilebilir duruma gelmiştir (Çaycı ve Karagülle, 2016). Bu yeni iletişim formu, küresel bağlamda hızlı bir değişime neden olmaktadır. Bu değişim, geleneksel medyaya oranla çok hızlı gerçekleşmektedir.

2. DİJİTAL İLETİŞİM VE YENİ MEDYA

İnternet ve yeni iletişim teknolojilerinin yayılmasıyla medya teknoloji merkezli bir ayrışma yaşayarak geleneksel ve yeni olarak ikiye ayrıldı. Bu ayrımın yaşanmasını sağlayan en önemli özellik etkileşimsellik³ olarak verilebilir (Binark, 2007). Dünya “yeni” olarak adlandırılan kitle iletişim araçlarının etkisiyle resmen bir dönüşüm yaşadı. Bu dönüşüm ile birlikte teknoloji alanındaki gelişmeler geleneksel medyaya olan ilginin azalmasına, dijital olan ilginin de artmasına sebep oldu (Ölçekçi, 2020).

Medya, küreselleşmenin ekonomik ve kültürel yansımalarının görüldüğü pek çok alandan biridir. Yeni medya kavramı ise, yeni iletişim teknolojilerinin tamamını içerisinde bulunduran, “bilgisayarlaştırma ve ağlaştırma” sistemine dayalı (Ölçekçi, 2020) ve geleneksel medya ile entegre bir yapıya sahiptir. Thompson (1995) tarafından, “yeni medya, bilgi işlem teknolojisi aracılığıyla yetenekleri artmış, kullanımı kolaylaşmış veya olası genişletilebilirlik potansiyelini bünyesinde barındıran iletişim araçları” olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda statik yapıda olan geleneksel iletişim araçlarının, hibritleşme ile birlikte dinamik bir yapıya kavuştuğu söylenebilir (Ölçekçi, 2020).

Yeni medya, geçmiş yıllarda kullanılan geleneksel medya biçimlerinin dijital teknoloji (0 ve 1’ler) ile iç içe bir konuma taşınmasında (Tocci vd., 2007) ve tüm medya biçimlerinin yeniden şekillenmesinde itici bir kuvvettir. Bu durum, kültürel alanın tekrar düzenlenmesini ve yeni alanlarda medya aracılığıyla kültürel aktarımların gerçekleştirilme imkânına kavuşmasını sağladı. Medya alanında yaşanan bütün iyileşme süreçleri, teknolojik değişimler ve ciddi oranda erişilebilirliğin sağlanması yardımıyla gelişerek, kültürlerarası iletişimi zaman ve mekândan bağımsız hâle getirdi (Çaycı ve Karagülle, 2016).

Geleneksel medya, dijital teknolojilerin de desteğiyle güçlenerek varlığını sürdürdüğü, sosyal medya olarak kavramsallaştırılan bu yeni mecra ile birlikte iletişim yazınındaki pek çok kavram, kuram ve modelin de yeni baştan ele alınıp tartışılması gereği ortaya çıkmıştır.

Sosyal medyanın kullanıma girmesiyle birlikte insanlık, kitlelilikle bireyselliğin, yüz yüze iletişim, dolaylı iletişim ve grup iletişimi gibi iletişimin tüm boyutlarının iç içe geçtiği; yazılı, sözlü, görsel, işitsel bütün iletişim türlerinin birlikte kullanıldığı; resmi, gayri resmi,

³ İletişim sürecinde gönderici ve alıcının hem eş zamanlı hem de eş zamansız olarak etkileşim içinde bulunabilmesi.

hiyerarşik, eşitlikçi vb. bütün iletişim düzeylerinin birbirine karıştığı yepyeni bir iletişim ve de medya ortamının içerisinde buldu kendisini (Güngör, 2020).

Özellikle internetin yaygınlaşması ile sözü edilen dijital yapıdaki karma durum daha da çoğalarak adeta dijital bir melezleşmeye dönüşmektedir. Dijital iletişimin gün geçtikçe artan bu melez görüntüsü günümüzde uzamsal ve zamansal farkın yok olması ile daha da hızlanmışır demek yanlış olmaz. Kültürel yapıyı mikro düzeyde ayırıştırın ve çeşitlendiren dijital süreç, bu ayırıştırımayı gerçekleştirirken kendisi de kullanım çeşitliliği ile melez bir yapıya bürünmektedir.

Dijital iletişimin merkezini oluşturan sosyal medya, Güngör'e göre iletişim yazınının iskeletini oluşturan izleyici, ürün, metin, kitle iletişim aracı, üretici gibi kavramların yeniden tanımlanmasını gerekli kılmıştır. Özellikle de üretici ve izleyici kavramlarının anlamı değişmeye başlamıştır. Sosyal medya ortamında üretimi yapan ile onu alan veya tüketen konumundaki bireyi birbirinden ayırmak artık mümkün olamamaktadır. Dijital ortamlara katılan her birey, grup veya kitle; izleyici olarak değil, kullanıcı olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada denilebilir ki dijital ortamdaki kullanıcı üretirken tüketebilen tek muhataptır. Öyle ki, izlerken izlenilmek, tüketirken üretmek, bir iletiyi alırken göndermek dijital ortamların normal haline gelmiştir. Herkesin bir anlamda aktör olduğu, kimin etkin kimin pasif olduğunun tamamen karıştığı bir başka melezleşmeden söz etmek yerinde olacaktır. Geleneksel medyada olduğu gibi kimin etkilediği ve kimin etkilendiği artık belirli net sınırlar ile ayrılamamaktadır. Dijital iletişim, ulaştığı yapıyı dönüştürürken kendisi de dönüşmektedir. Artık belli merkezden içeriğin üretildiği ve pek çok noktaya iletiildiği geleneksel medyanın yerini, dijital iletişim araçları ile merkezsizlik almıştır. Dijital ortamda her birey ya da grup bir merkez görevi görmektedir. Yani merkezler de üretim de sayısız şekilde çeşitlenmiş ve hibritleşmiştir.

Sosyal medya ortamında hiyerarşik ilişkiler büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Örneğin: Facebook, Twitter gibi ortamlarda insanlar birbirlerine “sen” diye seslenebilmektedir. Meslekleri, yaşları, konumları, uyrukları, kültürleri, cinsiyetleri ne olursa olsun artık dijital bir iletişim dili oluşmuştur. Bu dil, genellikle egemen kültürün dili iken zamanla yerel diğer dillerle birleşerek yeni, bambaşka farklı bir dile evrilmektedir. Örneğin, “likelamak” eylemi, İngilizce like eylemi ile Türkçede eylem yapan “-la” eki ile “-mak” mastar ekini de alarak Türkçeden uzaklaşırken aynı oranda İngilizceden de uzaklaşmıştır. Bu yeni ve farklı olan dil, dijital ortamı paylaşan yerlilerce anlaşılabilir yeni ve farklı görünüme sahiptir. Dildeki dönüşüm hem yapısal hem de anlamsal olabilmektedir. Yeni dil ne Türkçe ne de İngilizce'dir artık. Dil, dijital iletişimin melezleştirdiği önemli kültürel bir yapı olduğu için bu yapının, uzamsal ve zamansal aşkınlık nedeniyle değişimi, kültürel yapının tamamının da etkileneceği anlamına gelmektedir.

Sözü edilen zamansal ve uzamsal aşkınlık nedeniyle bireyler, istedikleri her an kürenin farklı noktalarından başka bireylerle iletişim kurabilme olanağına sahiptir. Oysa geleneksel toplumda insanlar belli zamanlarda bir araya gelir, evlilik yapar ve aile kurarlardı. Bu ortamlarda da çoğu zaman toplumsal statüler, mesleki durumlar, ekonomik koşullar gibi ölçütlere dikkat edilirdi (Güngör, 2020). Sosyal medya, modern insanın post-modern düzende her kesimden her meslekten ve her kültürden insanların tanışarak hayatlarını kurabilecekleri bir mecra konumundadır. Böylelikle toplumların aile yapısı da değişmekte ve

melezleşmektedir. Türkiye’de son yıllarda artan yabancı evlilikleri, özellikle de Ruslar ve Türkler arasındaki evlilikler bunun kanıtı olarak gösterilebilir.

27 Mart 2019’da Üsküdar Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliğince gerçekleştirilen “Yeni Medya ve Aile” konulu çalıştayda da yeni medyanın aile üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Çalıştay sonunda özellikle sosyal medyanın aile bireyleri arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilediği ve aile bireylerini yalnızlaştırdığı dile getirilmiştir.

Başkalarıyla birlikteyken tek başına olmak, tek başınayken de başkalarıyla bir arada bulunabilmek sosyal medyanın gündelik yaşama dair yarattığı en büyük değişimdir (Güngör,2020). Gündelik hayata paralel olarak iş yaşantısında da çeşitlenmeler baş göstermektedir. Home Office ya da mobil Office olarak yaşama dahil olan kavramlar, işin sadece iş yerinde değil, kafede, evde, tatilde, otelde olabileceğini göstermektedir. Modernizmin işçi-çalışan-iş yeri denklemini bir anlamda bozmuş ve yeni bir tanım getirmiştir. İnternet, dijital iletişim yoluyla iş, ofis dışında neredeyse her ortama taşınabilmekte ve çalışma kültüründe de melezleşme meydana gelmektedir. Modern dünyanın kendine özgü üretim ilişkileri dijital dönüşüm ile beraber dönüşmektedir. Özellikle yaşanan Kovid-19 sürecinde dijital dönüşümün, iş yaşamına olan etkisi yaşantımıza olan katkısı sebebiyle olumlu görülmektedir.

Çevrim içi ortam, görüntülerin, seslerin ve nesnelerin, internetin bir parçası olarak dijitalleşmesinde büyük bir rolü olduğundan ötürü kültürel (Burnham, 2018). İnternetin oluşmaya başladığı ilk zamanlardan itibaren üretilen her öge, dijital kültür ögesi olarak düşünülebilir (Anbarlı, t.y.). Castells (2009) ağların, toplumun sosyal morfolojisini oluşturmakta olduğunu ve kültürel süreçleri kökten değiştirdiğini ifade eder.

Dijital kültür, içerisinde; bilgisayar, televizyon gibi ekipmanları, dijital ortamlarda oluşturulan kültürel araçları ve bilgiye erişimi barındırır (Rab, 2007). Yalnızca araçların yakınsama ve birden fazla konumda bulunma özelliklerine bağlı kalmayarak, gerçeklik algısının da gelişmesine sebep olur (Deuze, 2006: Akt. Anbarlı, t.y.). Bu nedenle kişilerin gerçeklik algısı, dijital kültürde oldukça önemli bir seviyededir.

3. KÜLTÜR

Kültür, sosyal bilim alanında çeşitli şekillerde ifade edilen, diğer sosyal bilim kavramları gibi anlamı konusunda bir tek uzlaşımaya varılmamış olan bir kavramdır (Anbarlı, t.y.). Aynı zamanda kültür, devamlı olarak değişime ve dönüşüme uğrayan bir yapıdadır. Bu yapısı itibari ile ülkelerin ya da toplumların ekonomik, sosyal, politik, tarihsel süreçlerinin belirlenmesini sağlar (Selçuk, 2017).

Önemli antropologlardan Bozkurt Güvenç (1996), kültürün:

- Toplumların birikimli uygarlığı,
- Bir toplumun kendisi,
- Bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi,

- Bir insan ve toplum teorisi olarak ayrı ayrı anlatılabilecek soyut bir kavram olduğu için tek bir ifade ile tanımlanamayacağını belirtir.

Kültür kelimesi Latince kullanılarak “cultura”dan (inşa etmek, işlemek, süslemek, bakmak) gelmektedir. Literatüre bakıldığında, kültür kavramı çoğu yazar tarafından farklı tanımlanmıştır. Tomlinson’ın kültüre ilişkin yaptığı tanım şu şekildedir: “Her şeyden önce kültür insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzenidir.”. Daha birçok tanımlamanın yapılabileceği kültür kavramı genel olarak, toplumsal süreç içerisinde oluşturulan değerlerin, inançların, tutumların ve yorumların tümü olarak tanımlanabilir.

Kültür, geçmişten geleceğe aktarılan inançların, değerlerin ve davranışların bir bütünü olarak bakıldığında, çok kültürcülük (kültürlerin çoğulculuğu olarak da ifade edilir); bir toplum içerisinde bulunan kültürlerin çeşitliliğini anlatan bir olgu olarak tanımlanabilir. Çok kültürcülük kavramı, kimlik ve kültür arasındaki farklılıklar esasına dayanır.

Kültürün tarih içindeki gelişimine ve değişimine bakınca, çok kültürcülük ve melezlik kavramlarının gün yüzüne çıkar. Çok kültürcülük kavramı, 1960’lı yıllarda eski etnik ve ırksal hiyerarşi formlarının yerine, vatandaşlığın yeni ilişkileri getirme aracı olarak, batı toplumlarının ortaya çıkardığı bir olgudur. Bugün incelendiğinde bu olgu, göçmenlerin kültürel farklarını muhafaza etmek üzere uygulanan politikaları içermektedir (Kymlicka ve Öztürk, 2012). David Bennett’a (1998) göre ise çok kültürcülük, asimilasyon⁴ ve kültürel ayrımcılık, Marksizm, etnik milliyetçilik, uluslararası pazar stratejileri, devlet kaynakları için azınlık rekabeti, radikal demokrasi gibi anlamlarda da kullanılmıştır (Selçuk, 2017).

4. KÜLTÜREL İLETİŞİM

İnsanlar asırlarca, kültürel değerlerinin ışığında, yerel kültürler ağı içerisinde bir arada yaşamışlardır. Önceleri kültürel iletişim, yalnızca ayrıcalıklı insanlar arasında veya göçlerle beraber sağlanabilmiştir. “Ulus devletlerin ortaya çıkışıyla ulusal kültürler devlet eliyle inşa edilmiştir. Bu bağlamda, kitleleri etkisi altına almak isteyen hükümetler, dayatmacı politikalar ve yasalar kadar kitle iletişim araçlarını da ulusal kültürün sağlanması adına çokça kullanmışlardır. Zamanla, ulusal sistemle beraber yükselen kapitalist düzen ve bu düzenin küreselleşmecisi isteği, tüm ticari faaliyetleri ve özellikle eski, yeni tüm iletişim kanallarını devlet elinden kademeli bir şekilde alarak özel bir faaliyet alanı haline dönüştürmüştür” (Çaycı ve Karagülle, 2016).

Meyrowitz (1985), “yeni küresel iletişim sistemleri, mekânlar ile toplumsal durumlar arasındaki ilişkileri dönüştürmekte ve hayatın coğrafyasını daraltmakta” sözünden yola çıkarak, günümüze bakıldığında kültürel etkileşim ve kültürlerarası etkileşim, taşıma ve yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla sağlanmaktadır (Çaycı ve Karagülle, 2016).

⁴ Bir topluluğun, zaman içinde kendi kültürel değerlerini unutarak çoğunluğu oluşturan grubun dilini ve kültürel değerlerini benimseyerek dönüşmesi durumu.

İletişim ve kültür arasında nedensel bir ilişki söz konusudur. Kültür ve iletişim arasındaki ayrımı şu şekilde yapmak mümkündür; geçmişte ya da içinde yaşanılan zamandaki herhangi bir anın örgütlenmesi kültür; anı getiren ve geleceğe taşıyacak olan süreç, kültürü değiştirecek veya sürdürecektir olan, iletişimdir (Erkan, 2000).

5. KÜRESELLEŞME

Küreselleşme terimi, büyük sosyal ve siyasi sonuçlara sahip, zamanla birbirine daha çok bağlanan bir küresel ekonomi gerçeği hakkında bizlere bilgi vermektedir (Berger, 1997). Ronald Robertson (1992) küreselleşme kavramını, “hem dünyanın sıkışması hem de bir bütün olarak dünyanın bilincinin yoğunlaşması” olarak tanımlamıştır. Peki, küreselleşmede bu anlamdan daha fazlası var mıdır? Kesinlikle vardır ve bu konu üzerine oldukça geniş bir literatür mevcuttur. İlave olarak Robertson (1990) küreselleşmeyi, “dünyanın sıkıştırılarak tekleştirilmesi” olduğunu ifade eder.

Yeni sistemde ortaya çıkan bazı önemli gelişmelere ulusal kültürlerin kapalı olan sınırlarını zorlaması, küresel tüketimin ve pazarlamanın ortaya çıkması, kolektif yaşam şekillerinin yaşanmaya başlanması, küresel ölçekli siyasal sistemlerin var olması ve insan hakları kavramının daha geniş kapsamlı olması örnek olarak verilebilir. Yaşadığımız dönem içerisinde öylesine büyük değişimler ve gelişmeler meydana gelmiştir ki toplumdaki tüm bireyler arasında teknoloji, kültür ve ekonomi gibi alanların şekillendirdiği yeni bir dünya düzeni var olmuştur (Acar, 2002). Yaşadığımız bu değişimi ve dönüşümü en iyi ifade edecek olan kavram ise küreselleşme oluyor. Küreselleşme, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel kapsamlardaki çeşitli yaklaşımlar ve tanımlamalar ile tartışılan bir kavramdır.

“Malların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, düşüncelerin, bilginin ve kültürün hızlı ve sürekli bir biçimde sınır ötesine akışı” (Arslanel ve Hamdemir, 2007) şeklinde de ifade edilen küreselleşme, kimi zaman ülkelerin birbirlerine olan bağımlılığı, kimi zaman ise daha liberal ekonomiler olarak tanımlanabilir (Aslan ve Alkış, 2013). Appadurai (1990) küreselleşmeye, “Koreliler için Japonlaşma, Kamboçyalılar için Vietnamlılaşma, Sirilankalılar için ise Hintlileşmedir” ifadesi ile yer vermiştir. O halde, kültürel melezleşmenin tek bir ülkeden veya toplumdaki kaynaklı bir süreç değil, hâkim güçlerin kontrolü altında şekillenen çok merkezli, karmaşık ilişkiler bütünü olduğu sonucu ortaya çıkar (Çaycı ve Karagülle, 2016). Sonuçta küreselleşme, uluslar ve insanlar arasındaki ilişkiler için dönüştürücü bir faktör, kültürel homojenleşme ve kültürel heterojenleşme süreçleri ile de yakından ilişkilidir (Erkan, 2000).

Kültür; maddi ve manevi yönden insanların sahip olabileceği bir öznelik iken, küreselleşme; bir süreç olarak karşımıza çıkar. Kültür ve küreselleşme kavramları her ne kadar birbirlerinden bağımsız olsalar da çeşitli bilim insanları ve araştırmacılar tarafından ortak bir biçimde incelenir. Farklı kültür tanımlamalarını, geçmişten günümüze araştırmacıların dönem koşullarının da etkisi ile medyaya, siyasete, kültüre veya küreselleşmeye atıfta bulunmak için kullandığını görürüz (King, 1998: Akt. Ak ve Arıcıoğlu, 2018).

Küreselleşme, kültürü farklı şekillerde etkileyebilir. Yorumlardan biri, küreselleşmenin dünyadaki kültürlerin tamamını dağıttığını, gezegeni daha heterojen bir duruma getirdiğini ve farklı uluslar arasında daha komplike bağlantılar kurulduğunu belirtiyor. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki gençler Japon kültürünü anime (çizgi filmlerine verilen isim), manga (çizgi romanlarına verilen isim) ve video oyunları ile anlama fırsatı bulurken; Asya’daki gençler Hollywood yoluyla Amerikan kültürü ve yaşam tarzını öğreniyorlar. Farklı bir yorum ise, küreselleşmenin kültürü daha homojen hâle getirdiğini ve bölgesel kültürel eğilimlerin karıştırılmış formundan oluşan birleşik bir dünya kültürüne yol açtığını iddia ediyor. Taraftarlar, küreselleşmenin yalnızca tüketim mallarını ve medyayı etkisi altına aldığını savunurken, eleştirmenler yerel ve geleneksel kültürün zayıfladığını düşünmektedirler. Buradan hareketle küreselleşmenin kültür üzerindeki etkisi, heterojen ve homojen bir karışım olarak da görülebilir.

6. KÜLTÜREL KÜRESELLEŞME

Kültürün, küreselleşme ile ilişkisini Talas (2004): “Küreselleşmenin kendisi hem bir kültür ürünü olması hem de bir kültürün küreselleşmeden etkilenecek değişime uğraması açıkça göstermektedir ki kültür ile küreselleşme arasında çift yönlü bir ilişki mevcuttur.” şeklinde açıklar. Kültürel küreselleşme kavramı; fikirlerin ve değerlerin ulusal sınırların ardına da aktarılabilmesidir. Bu durum, dünya çapında standart duruma gelen meta ve ideolojilerin yayılmasıyla sağlanır. Aynı zamanda kültürel küreselleşme sürecinde aktarımı sağlayan iletişim, birincil bir araç durumuna gelerek toplum yapısındaki sürekliliği de sağlar.

Kitlesel tüketim, insan nüfusunun hızla artıyor olmasının bir sonucu olarak, dünya üzerindeki farklı insanlar ve kültürler arasında kolaylaştırıcı bir göreve sahiptir. Teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle beraber kültür, sınırların ötesine geçerek, farklı kültürlerdeki ortak anlamları birbirine dönüştürür. Bir kültürün fikirlerini ve değerlerini diğer kültürlerle paylaşma ve aktarım süreci neticesinde, farklı kültürlerden çeşitli popülasyonlar arasında birbirine bağlılık sağlanmış olur.

Tomlinson (1999) küresel kültür düşüncesinin olumsuz bir biçimde oluşturulmasının 21.yüzyıla geçmeden hemen önce belirginleştiğini ve kültürel emperyalizm kuramının “ilk kültürel küreselleşme” kuramlarından biri olarak değerlendirilebileceğini açıklar. Ayrıca kültür emperyalizmi için küreselleşme, büyük bir imkân anlamına gelir (Talas ve Yaşar, 2007). Yine Tomlinson’a göre, belirli zevklerin veya markaların herkesçe istenir bir durumda olduğunu ve neredeyse her yerden erişilebileceğini unutmamalıyız. Bu kültürel ürünler, küresel durum içerisinde kapitalist olan tek kültüre yönelmişse; yalnızca maddi ürünlere indirgenmiş, oldukça dar kapsamlı bir kültür kavramının varlığı söz konusudur (Yıldırım, 2016). Öte yandan, 1960’lı yılların sonunda küreselleşmenin etkisiyle gün yüzüne çıkan toplumların birbirine bağımlı hâle geldiği durum değişmeye başlar ve Immanuel Wallerstein (1976) dünyayı; “ekonomi ve politika alanında hâkim olan, sanayileşmiş, kapitalist ve daha zayıf üçüncü dünya ülkeleri şeklinde bölümlere ayıran küresel hiyerarşinin kapitalist dünya ekonomisindeki uzun süreli değişimlerin bir sonucu” olduğunu savunur (Akt. Çapçioğlu, 2008).

Tablo 1 ile kültürel küreselleşmenin sağlayacağı bazı avantajlar ve dezavantajlar verilmiştir.

Tablo 1: Kültürel Küreselleşmenin Avantajları ve Dezavantajları

<i>Avantajları</i>	<i>Dezavantajları</i>
Kültürel yeniliği geliştirmek	
Evrensel ahlaki değerlerin ve insan haklarının temelini atmak	Geleneksel kültürümüzün ölümü (kültürel emperyalizm olarak da anılır)
Kendi kültürümüzü dünyaya sergilemek	
İş fırsatları	

Diana Crane (2002), kültürel küreselleşmenin hızla yayılımına ve artan etkisine karşılık, ulusal ve yerel kültürlerin bu duruma verdikleri geri dönüşlerini, kendini ifade etme ve koruma tepkisi içinde gerçekleştirdiğinden bahseder. Ayrıca Crane, ulusal ve yerel kültürlerin küreselleştirme sürecine dahil olma isteklerinin de altını çizer (Kanık, 2016).

“Kültürel küreselleşme alanında ‘kapitalizm’, ‘metalar’, ‘zaman ve mekân sıkışması’ ve ‘bilgi akışları’yla ilişkili konular; küreselleşme ve postmodernizm literatürleri arasında zaruri bir yakınlaşmaya sebep olmaktadır” (Smith, 2007: Akt. Çapçioğlu, 2008). Bunun yanı sıra kültürel küreselleşmede önemli bir kavram olan homojenleşme, kültürel benzeşmenin daha baskın olduğu durumunu açıklar ve Batılı toplumların kültürel unsurları, küreselleşmenin homojenleştirici etkisini sağlar. Sonuçta kültürel homojenleşmeyi besleyen süreçlerin başında kapitalizm gelir (Ölçekçi, 2020). Kültürel küreselleşmeye ait 3 ayrı teori, Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Kültürel Küreselleşme Teorileri

<i>Kültürel küreselleşmenin ulusal kültürler üzerindeki etkilerine ilişkin teoriler</i>	<i>Kültürel küreselleşme süreçleriyle ilgili teoriler</i>	<i>Dünya kültürü ve küresel bir sivil toplum için kültürel temellerle ilgili teoriler</i>
Kültür emperyalizmi, kültürel hegemonya, batılılaşma	Kültürel akışlar	Küresel sivil toplum
Medya emperyalizmi		Küresel yönetim
Kültürün homojenizasyonu		
Kültürün melezleşmesi	Kültürel ağ, akışların önündeki engeller: kültürel çatışmalar, medeniyetler çatışması	Dünya kültürü
Küresel odaklı ilişkiler		
Küyerelleşme		Kozmopolitlik
Ulus devletler: kültürel stratejiler		

Küreselleşmeye eleştirel biçimde yaklaşan kişiler, küreselleşmenin kültürü homojenleştirerek daha zengin olanların, geriye kalanların bölgesel ve yerel özelliklerine zarar verdiğini düşünür. Bu durum ise dünyada, yeni koloncilik kavramının kendini göstermesine sebep olur. Küreselleşmeye olumlu yaklaşan kişiler için ise, yaşam biçiminin daha iyi standartlara ulaştığı, tüketimin artmasına neden olacağı, ulusal, yerel ve global biçimde kimlikleri kapsar (Kellner, 2000: Akt. Talas ve Yaşar, 2007).

7. KÜLTÜREL MELEZLEŞME

Berberlik barındıran ve sınırları aşılmış bir yapıda olan melezlik kavramı, iki farklı türün birleşiminden oluşan yeni tür anlamına gelir (Selçuk, 2017). Kültürel melezleşme ise, küreselleşmenin de hızını arttırarak politikadan ekonomiye, eğitimden teknolojiye, felsefeden mimariye her alanda karşımıza çıkar. Günümüzde kültür biçimleri, çeşitli değerlerin, tutumların harmanlandığı melez kültürlerdir (Thompson, 2008). Bunların yanı sıra, dijital platformlar yeni küresel kültürün ortaya çıkmasına yardımcı olur ve kültürel melezleşme süreçlerinin hızlanmasında önemli rol oynar (Çaycı ve Karagülle, 2016).

Neveen Pieterse (2004), kültürel küreselleşmenin, ulusal kültürlerin melezleşmesine eşlik ettiğini savunur. Kültürel melezleşmeyi, “formların mevcut uygulamalardan ayrıldığı ve yeni uygulamalarda yeni formlarla yeniden birleştiği yollar” olarak tanımlar. Farklı bir tanımlama yapılacak olursa kültürel melezleşme, “küresel sistem içerisinde, toplumların sahip olduğu kültürlerin farklı toplumlarla diyalektiğinin bir ürünüdür” (Robertson, 1998: Akt. Çaycı ve Karagülle, 2016).

Kültürel melezleşme, küreselleşmenin ortaya çıkardığı etkilere pozitif yönde yaklaşır. Bu yaklaşım, kültürlerin birbirleriyle olan etkileşiminin yeni yerel kültürlerin ortaya çıkmasına neden olacağını savunur ve bu yeni süreçleri meydana getirir. Önemli bir küreselleşme eleştirisi olan homojenleşme, yapılan eleştiriye karşılık, küreselleşmenin olumlu etkisini savunanlardan bahseder. Örnek olarak Roland Robertson, küresel-yerelleşmenin, kültürel heterojenleşmeye neden olduğunu anlatarak, “çoğulculuk, uyum sağlama, yenilenme, hareket kabiliyetine sahip olma” hususunda yerelliklerin, güçlerine dikkat çeker (Ritzer, 2011: Akt. Kanık, 2016).

Appadurai (1990), günümüz evrensel etkileşimlerinin asıl probleminin, kültürel homojenleşme ile kültürel heterojenleşme arasındaki çatışma olduğunu dile getirmiştir. Bu durum sonucunda bahsedilen her iki kavramın da baskın olmadığı ve her iki kavramın da gerçekleştiğini gösterir.

Günümüzde kültürler arası geçişin çok daha kolay olduğu, iletişim çağı olarak tanımlanan sanal dünyada, dil, teknoloji, siyaset, bilgi çok hızlı bir biçimde yayılmaktadır. Bunun sonucunda da dünya sınırları belirsizleşmekte, günümüzde yeni ve melez kimlikler edinilmektedir (Selçuk, 2017). Melezleşen yalnızca bireysel kimlikler değildir, kültürü de melezleştirir (Bourse, 2009: Akt. Selçuk, 2017).

SONUÇ

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan iletişim süreci, dijital iletişim ile birlikte ilerleme kaydetmiştir. Pek çok yönüyle dijital medya, geleneksel medyadan ayrı konumlanmaktadır. Bunların başında da zamansal ve uzamsal aşkınlık gelmektedir. Küresel alışveriş ve kültürler arası etkileşim, insanlık tarihi ile özdeştir. Bu etkileşim iletişim araçlarının etkisine paralel olarak her dönemde yaşanmıştır ancak dijital medya araçlarının zamansal ve uzamsal yapı bozumu, günümüzdeki kültürel değişim hızını artırmıştır. Bu sebeptendir ki dijital iletişim formları, bugüne kadarki medya formlarına kıyasla çok hızlı bir kültürel dönüşüme zemin oluşturmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerindeki yerel kültür ve alışkanlıklar, aynı hız ve etki ile değişime maruz kalmaktadır.

Dijital iletişim; coğrafi, ulusal ve kültürel bütün sınırları aşabilme gücüne sahiptir. Kitle iletişim araçlarının dijitalleşmesi ve artan yayılma gücü, geleneksel merkez-çevre akışkanlığını tek yönlü olmaktan çıkarmış görünmektedir. Teoride iletişim teknolojilerine sahip olan ve hatta sosyal medya uygulamalarını kullanan bütün toplumların birbirleriyle benzer kültürlere sahip olmaları; zaman zaman da yerel ve küresel kültürün karıştığı melez kültür formlarının ortaya çıktığı bir gerçektir.

Dijital iletişim ortamları aracılığı ile bilgi ve kültür alışverişi, sınırlar ötesine hızlı bir şekilde akış göstermektedir. Bu akış, küreselleşen dünyanın ekonomik belirleyiciliği dolayısıyla tek yönlü olmaktadır. Çok uluslu medya şirketlerinin küresel pozisyonlarına paralel olarak egemen kültürün yerel kültürü etkilediği söylenebilir. Kültürün toplum yapısı için ne denli etkili olduğu düşünüldüğünde, medya dolaylı bu değişim anlam kazanmaktadır. Küresel dünyanın kültürel yapısı dijitalleşen medya yoluyla önlenemez biçimde karma bir forma dönüşmektedir. Bu formun melez yapısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu değişimde ekonomik gelişmişlik belirleyici olarak görülmektedir. Dijitalleşen dünyanın kültürel yapıyı ayırttığı, şekillendirdiği bir gerçektir. Bu gerçek, küreselleşen dünyada küresel medyanın, hegemonik gücü ile doğru orantılıdır. Medya kuruluşları; ulus ötesi yayımları, ekonomik ve siyasal güçleri ile kültürleri dönüştürmekle kalmayıp adeta bir kültür endüstrisi yaratmakta ve yepyeni, özgün bir kitle kültürü inşa ederek yerel ve ulusal kültürü aşındırmaktadır. Medya üretimli yeni kitle kültürü, toplumların birikimi sonucu oluşan yerel kültürü bozmakta ve bu kültürel yapıyı yer yer yok etmektedir. Bu bağlamda küreselleşen dünyada medyanın hegemonik gücü, dijital medyanın etki gücü üzerinde durulması gereken önemli bir konu haline gelmiştir. Medyanın ekonomi-politiği de bu anlamda yeniden düşülmesi gereken diğer bir dikkat çekici konudur. Toplum bilimlerinin, dijital medyanın dönüştürücü gücünü, medyanın artan hegemonik yapısını ve ekonomi-politiğini gündeminde tutması her zamankinden daha çok önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- AK, Ö. K., Arıcıoğlu, M. A. (2018). Küreselleşmede Kültürel Geçişler ve Psikolojik Yansımaları. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(14), 578-598.
- ANBARLI, Z. Ö. (t.y.). Çevrimiçi İletişim ve Yansımaları. Dijital Kültür. ISBN: 978-605-7631-84-8.

- ASLAN, S., Alkış, M. (2013). Küresel Sivil Topluma Kavramsal Bir Bakış. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9(18), 299-310.
- BELL, D. (1976). The Coming of Post Industrial Society: a Venture in Social Forecasting, 2nd edn. Basic Books, NY.
- BERGER, P. L. (1997). Four faces of global culture. The national interest, (49), 23-29.
- BİNARK, M. (2007) “Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu”, Yeni Medya Çalışmaları. (Der.) M. Binark, Ankara: Dipnot. 21-44.
- ÇAPÇIOĞLU, İ. (2008). Küreselleşme, Kültür ve Din.
- CASTELLS, M. (2009). The Rise of the Network Society: Volume I: The Information Age: Economy, Society, and Culture, London: Blackwell Publishing.
- ÇAYCI, B., Karagülle, A. E. (2016). İletişimin dijitalleşmesi ve kültürel melezleşme.
- ÇETİNKAYA, E. (2014). Küresel Medya Formatlarının Temel Aktörleri. Kültür ve İletişim Dergisi, 17(2), 100-124.
- ERKAN, E. (2000). Yeni Medya Düzeni ve Kültürel Küreselleşme. Yüksek Lisans Tezi.
- GÜÇDEMİR, Y. (2002). Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (13).
- GÜNGÖR, N. (2020). İletişim Kuramlar Yaklaşımlar, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- GÜVENÇ, B. (1996). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- WALLERSTEIN, I., The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century, Academic Press, New York, 1976, s. 229-233.
- KANIK, İ. (2016). Küreselleşme Sürecinde Kültürel Melezleşme Örneği Olarak Yemek Kanalları ve Programları, folklor/edebiyat.
- KULUALP, H. G., ve KALEM, M. Y. (2019). Kültür ve Kültürel Farklılıklar Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18(72).
- KYMLİCKA, W., Öztürk, F. (2012). Çok kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 70(2), 297-332.
- ÖLÇEKÇİ, H. (2020). Dijital İletişim ve Küresel Kültürel Etkileşimin Homojenleşme, Kutuplaşma ve Melezleşme Süreçleri İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 2020(50), 146-163.
- ÖZMEN, D. S. (t.y.). Kültürler Arası İletişim ve Sosyal Medya.
- SELÇUK, E. (2017). Sanatta Kültürel Melezleşme. Düzce Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Yayını. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi, 2(2).
- TALAS, M., Kaya, Y. (2007). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. Türklük Bilimi Araştırmaları, (22), 149-162.
- TANRIÖVER, O., Kirli, S. (2015). Global Köy ve Kültürel Emperyalizm: Küreselleşme Bağlamında Enformasyon Toplumu Bakış. Intermedia International E-journal, 2(1), 133-142.
- THOMPSON, J. B. (1995). The Media and Modernity: A Social Theory of the Media, California: Stanford University Press.
- YILDIRIM, S. G. (2016). ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(2), 281-289.